

Помиряване на интересите на местните жители с усилията за опазването на резервата „Дивечът на Селъс”, Танзания

Иренеус Ндунгуру и Руди Хан
Отдел за дивата природа, Министерство на природните ресурси и туризма
Дар ес Салаам, Танзания

Казусът

Традиционният подход при опазването на природната среда през колониалния период и след обявяването на независимостта на Танзания е бил да се изключват местните общности от управлението на защитените зони, без да се вземат предвид взаимодействията, които съществуват между тях и дивата природа.

Разрешението да се извършват дейности, свързани с управлението на дивата природа, включително проблемният контрол върху животните и антибраконьерството е задача, дадена на правителството. Имайки предвид големия размер на защитените зони, които трябва да се администрират, правителството не може да изпълнява ефективно ролята си при опазването на дивата природа. Важните защитени зони са заплашени от незаконно фермерство, докато някои основни диви животински видове намаляват поради необмислено използване и намаляване на хабитатите.

С оглед на опазването на дивата природа започват да се полагат усилия да се съвместят интересите на жителите и опазването на природната среда в резервата «Дивечът на Селъс» (РДС). Процесът включва организирането на обществени групи на селско, районно и централно ниво като подготвителна стъпка при споделянето на отговорностите при процесите на опазване.

Предистория

Резерватът е разположен в Югоизточна Танзания. Той обхваща площ от около 45 000 кв.км, което представлява 5% от общата площ на Танзания и е най-голямата защитена зона в Африка. Той включва широко многообразие от хабитати, включително отворените пасища, Акакия, горите Миомбо и речните гори. Резерватът съдържа някои от най-големите и най-важните популации от слонове, биволи, нилски крокодили и ловни кучета в Африка. Около 50 до 60 процента от слоновете в Танзания се намират в РДС, а носорози се срещат в изолирани райони. Блатата формират важен хабитат за влаголюбиви растения, влечуги и постоянни и прелетни птици. С изключителните си гори в Миомбо, Селъс е една от най-големите горски зони, намиращи се под защита. Поради уникалното екологично значение на РДС е даден статут на „място от световното наследство” от ООН през 1982 г.

Екосистемата Селъс има дълга история от заселвания, които се променят във времето. Тази промяна е предизвикана от природни и човешки фактори. Например, търговията с роби през средните векове, инвазията на воинствените племена вангони и вабена през миналия век, въстанието на мажи-мажи срещу немското колониално правителство, придвижването на въоръжени сили през Първата световна война в Селъс, епидемията, предизвикана от мухата цеце през 1936 г., и политиката „Ужама” след независимостта. Под немско управление през 1905 г. се

създава първата защитена зона в сегашния резерват Гейм. Резерватът е разположен в южната част на Селъс.

До 1912 г. немците увеличават броя на резерватите в зоната до четири. През 1922 г. британското колониално правителство обединява усилията си с немското и зоната е наречена резерват „Дивечът на Селъс” в памет на капитан Фредерик Кортни Селъс, природозащитник, ловец и писател. Целта е да се създаде резерват, който да опазва голямата популация от слонове.

След независимостта на Танзания е направено последно очертаване на границите на резервата, за да се опазят мигриращите слонове, които очевидно се увеличават. От 1976 г. не са извършени промени в границите на резервата.

Обединена република Танзания е съюз между бивша Танганайка и Занзибар. Институционално, правителството на Танзания се избира демократично на всеки пет години. Конституцията признава три нива на управление – централно, районно и селско. На макрониво икономиката на Танзания е в преход от централно планирана към пазарна. Разширяващата се туристическа индустрия, основаваща се на дивата природа и други природни забележителности, е част от потенциалните стълбове на националната икономика. Въпреки тези икономически промени БВП на глава от населението е по-малко от 100 щ.д. на година.

Ситуацията в началото

В повечето селски райони на Танзания отглеждането на култури за прехрана и търговия е основно занимание на мнозинството от населението. Основните култури, които растат в югоизточна Танзания, включват търговски култури като кашу и тютюн. Реколтата въпреки това едва посреща основни потребности на хората. Например, месните протеини се търсят много сред селските общности около РДС, тъй като отглеждането на добитък е много трудно, поради предаваната от мухата цеце сънна болест. В областта няма традиции да се отглежда добитък.

Ето защо селяните зависят от дивечовото месо. От колониални времена (немски и британски) селяните имат ограничен или нямат законен достъп до дивечово месо, защото не могат да отговорят на ограничителните правни ловни разпоредби, които им забраняват да използват традиционни ловни методи като лък и стрели и също така им постановяват ловни такси, които те не могат да си позволят. Тези рестриктивни регулации карат общностите в близост до РДС да нарушават закона, за да оцелеят.

На тези общности не само им е отказан достъп до природните ресурси, но те изпитват и инфраструктурни проблеми. Това се изразява в ограничения достъп до пътища, недостъпността на чиста и безопасна вода за пиене и липса на образование и здравеопазване. Ситуацията се влошава, тъй като селските общности страдат от лоша реколтата и нападения от диви животни, които застрашават хората или причиняват смърт.

Изчислено е, че повече от една четвърт от хранителните продукти, произвеждани в района, се унищожават от животни и средно 10 души са убивани ежегодно от диви животни. Въпреки това законът не предоставя компенсации за нанесените щети. Това положение води до противопоставяне на резервата и създава конфликти между служителите на резервата и селяните, което води до нарастване на браконьерството. Като последствие браконьерството с търговска цел се увеличава през 80-те г. на XX в. до степен, която застрашава съществуването на резервата.

Популацията от слонове спада от 100 000 през 1976 г. до под 30 000 през 1989 г. Черният носорог почти изчезва в същия период.

Процесът на промяна

Ситуацията се променя от 1988 - 1989 г., когато правителството решава проблема краткосрочно, като разполага сили, които поставят процеса на браконьерство под контрол. Международната общност е помолена за подкрепа за инициирането на програми, които да съхранят природните ресурси на страната.

Правителството на ФРГ се отзовава и през 1988 г. започва да администрира Програмата за съхраняване на Селъс (ПСС) съвместно с Отдела за дивата природа на Танзания чрез Германската агенция за техническо сътрудничество (GTZ). Програми от подобен род също се провеждат в националните паркове «Серенгети» и «Руаха» и регион Мара и Иринга. Двете програми също са съвместни начинания между правителството на Танзания и Норвегия и Обединеното кралство.

Преди да започне изпълнението на програмите администрирането на дивата природа е отговорност на Отдела за дива природа. Селските общности, които живеят в близост до дивата природа, нямат законен достъп до управлението ѝ, въпреки че на практика те продължават да се възползват от нея нелегално. Става ясно, че ефективното опазване на цялата екосистема е невъзможно, ако бъде извършвано само от правителството, тъй като то няма да може да поеме разходите по него.

Преди началото на програмата резултати от задълбочени проучвания, извършени в екосистемата на Селъс, показват, че браконьерството включва човешка верига, започваща от бизнесмени и някои длъжностни лица в правителството и правосъдието и завършваща със селяните, които играят основна роля. Има доказателства, че съдбата на дивата природа в тези зони се определя от селяните и за да се запазят защитените зони, местните общности трябва да бъдат включени в дейности по опазване на околната среда. Опазването трябва да бъде практикувано „с” и „чрез” хората. В признаване на тяхното стратегическо място властите, свързани с дивата природа, осъзнават, че е необходимо да включат по-голям сектор от общността и особено селските общности, като споделят отговорностите по опазването.

Правителството на Танзания приема ПСС като важна пилотна програма, която служи като консервационен модел за други зони извън парковете и резерватите.

ПСС има две важни цели:

- Да запази съществуването и екологичната цялост на РДС като консервационна зона.
- Да намали конфликтите между резервата и местното население, като изпълнява програма за устойчиво използване на дивата природа от местните селяни.

За да постигне тези цели се стига до съгласие, че ПСС трябва да се насочи към следните дейности:

- Подпомагане на възстановяването и управлението на РДС.
- Създаването в сътрудничество с местните общности програма за устойчиво използване на дивата природа в буферните зони на РДС.

В буферните зони около РДС е инициирано управление на дивата природа от страна на общностите в 41 села в районите на Мороро, Сонгея, Тундуру, Ливале и Руфиджи.

Над 75 000 души са пряко включени в програмата. Изпълнението включва няколко стъпки, като предприема подход „отдолу нагоре” и превръща общностите в основни участници в процеса на промяна. Където е възможно, съществуващите институционални рамки се използват, за да се започне промяната на различни нива и да се изгради капацитет. Промените се случват в следните области:

Популяризиране на концепцията за самопомощ

Проблемът с опазването не може да бъде решен, без да бъдат задоволени нуждите на общностите. ПСС подпомага селяните в схемите за селското развитие като закупуване и използване на мелници за жито за жени, построяване на класни стаи, медицински пунктове и мостове. Извършва се обучение по основни управленски подходи за бенефициентите по проекта като част от стратегията за устойчивост. Селяните основават проектите върху принципа на самопомощ и самоопределение. Проектите за самопомощ са необходими за изграждането на доверие между правителствените институции за дивата природа и селяните.

Използване на земите

Еволюцията върху правата на собственост върху земята в Танзания повлиява обичайните права върху земята в множество селски райони. Новата национална поземлена политика, приета през 1995 г., изисква всички земи да бъдат изследвани и да получат сертификат за граници, за да се гарантира собствеността върху земята. Всички селяни са подпомогнати в изследването и демаркирането на земите и получаването на сертификат за границите за земята. Селяните развиват планове за използване на земята с подкрепата на съответните служби за развитие на земите. Сред другите форми на използване на земята, селските Зони за управление на дивата природа (ЗУДП) са демаркирани за устойчиво използване на дивата природа. Типичният план за използване на земите включва демаркирани зони за горски резерви на селата, блата, зони за управление на дивата природа, селскостопански зони, пътища и селища.

Институционални промени

- Като част от процеса на овластяване на местните общности се създава обучителен център наречен Обучителен институт за съхраняване от общностите (СВСТИ), за да подпомага селските ловни дружинки, функционери и младши служители. Центърът предоставя обучение на местните общности в национален мащаб.
- Създават се Комитети за природните ресурси на селско ниво с членове, избирани от селските събрания. Отделя се специално внимание на жените, които участват в комитетите. Ловните дружинки се избират измежду младите и честни селяни, за да се предпазват зоните за управление на дивата природа и да се спазва квотата за лов на селата. Обучението на селските лидери и ловните дружинки засилва управленския капацитет на селското управление. След обучението тези ловни дружинки са назначени като оторизирани служители, за да следят за спазването на Закона за опазване на дивата природа в техните села и райони.
- В района Морогоро 19 селяни създават неправителствена организация, която администрира природните ресурси в зоните за управление на дивата природа в техните села. Това решение

е взето след като селяните осъзнават, че са необходими съвместни усилия, за да се управляват мигриращите природни ресурси.

- На районно ниво районният служител по дивеча поема функциите като служител, отговарящ за дивата природа на ниво общност, за да въвлече селяните в опазването и устойчивото използване на природни ресурси. Предстои създаване на Районни комитети за управление на природните ресурси в селата. Дотук само район Сонгея е създал своя комитет.
- Създава се Звено за координация на опазването на ниво общност в щабквартирата на Отдела за дивата природа. Звеното, което е към секцията за развитие на дивата природа и управление на защитените зони, служи като мозъчен тръст за насърчаване и засилване на опазването на дивата природа от местните общности в цялата страна. Предвижда се повече от 60 села в района на защитените зони да се включат в дейности, свързани с управлението на ресурси от страна на общностите.

Управление на дивата природа

Директорът на дивата природа използва Закона за опазване на дивата природа (1974 г.), за да се отразят промените, включващи одобряването и издаването на квоти за устойчив лов на общностите. Селата получават подкрепа, за да закупят първоначално оборудване за ловните дружинки като униформи и пушки. 20 села в района Морогоро с 7 781 домакинства и население от 41 361 получават над 13 000 кг месо през ловния сезон 1996-1997 г. на стойност над 12 000 щ.д.

Понастоящем ловните дружинки извършват лова и защитават човешкият живот и собственост. Месото се продава в селото. Селското събрание решава какво ще се прави с генерирания приход по време на годишното събрание за определяне на бюджета. Частично парите се използват за опазване на природните ресурси, управление на зоните с дива природа и частично за проекти за селско развитие.

В бъдеще селата ще могат да увеличават своя приход като дават под наем зоните за управление на дивата природа на компании за ловен туризъм. Това ще подпомогне увеличаването на дохода на селата като места за спортен лов.

Резултатът

Постижения

- Селяните имат законен достъп до дивечово месо, към което проявяват предпочитания. Селяните получават приходи от продажбите на месо от квотата им и могат да решават самостоятелно как да използват финансите и да развиват непосредствената си среда.
- Налице са доказателства, че браконьерството в буферните зони и в РДС намалява значително, поради общите усилия на антибраконьерските звена, районните власти, ловните дружинки от РДС и селяните. Дивата природа се завръща по местата, където е присъствала преди много години.
- Съседните села, които още не са включени в схемата, я копират без да ползват външна финансова помощ. Това включва едно село в района на Сонгея и три села в района на Тундуру. Идеята за управление от страна на местните общности на дивата природа се

пренася на много места в страната, като започват нови проекти, основани на тази концепция, например в Вами-Мбики и Саадани – Мквайа и западно Килиманджаро.

- Дотук СВСТІ е обучил 400 селяни от различни части на страната.
- Политиката по отношение на дивата природа, която поставя ударение върху участието на общностите в управлението, основано на опита на ПСС, е одобрена от Министерски съвет.
- Селяните се чувстват отговорни за управлението на други природни ресурси като горите и рибните ресурси.
- Прозрачността при използването на природни и финансови ресурси се увеличава на всички нива.

Ограничения

- Неадекватно законодателство, което да позволява изпълнението на политика за опазване на околната среда от страна на местните общности.
- Ограничен персонал с необходимите умения и ангажимент да работят и живеят със селяните.
- Съпротива към промяна в нагласите от страна на селяните и персонала, занимаващ се с дивата природа.
- Тъй като промяната в системата води до загуби за някои, все още има съпротива на някои нива.
- Приходите, получени от устройваните сафарита, не се заплащат директно на общностите.

Очаквания след приключването на програмата

- Със съответната политика и законодателство общностите трябва да могат да използват пълноценно природните си зони за управление, особено чрез получаването на приходи от туристически лов.
- Трябва да бъдат развити и въведени финансиращи механизми за устойчиво управление от страна на местните общности на дивата природа.
- Екосистемата Селъс е защитена и са налице устойчиви ползи за местните общности и държавата.

Поуки

Поуките включват:

- След създаването на подходящата среда (политики, законодателство, обучение и доверие) селските общности управляват природните ресурси в техните земи разумно.
- Традиционните знания на хората трябва да бъдат разбирани, признати и уважавани и трябва да бъдат включени в управлението на защитените зони.
- В дългосрочен период природните ресурси в селските райони трябва да бъдат управлявани от общностите със съзнанието, че достъпът до природни ресурси е от значение за местния поминък, сигурност и оцеляване.

За да се продължат усилията, трябва да се идентифицират и подготвят:

- Стратегически план за изпълнение на политиките;
- Адаптирано обучение за основните заинтересувани страни, особено посредниците, аниматорите и целеви групи като персонала на агенцията за дива природа и местните общности.